

завжди буде спрямована на перехід від способу відтворення до принципово іншого – творчого вирішення завдань. **Подальшу** свою роботу вбачаємо у пошуку та вивченні нових підходів до організації самостійної роботи у вищих навчальних закладах.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: підручник [для студ., аспірантів та молод. викладачів вузів] / А.М.Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 558 с.
2. Головка Л. Активізація самостійної роботи студента під час лекційних занять / Л. Головка. // Освіта і управління / голов. ред. Дробноход М. І. – 2002. – Т. 5. – № 1. – С. 147–150.
3. Грубінко В. В. Деякі підходи до формування змісту вищої освіти в контексті Європейської кредитно – трансферної системи (ECTS): Доповідь на Міжнародному семінарі „Гарантії якості, європейська система передачі і накопичення кредитів та практика імплементації Болонського процесу у різних європейських країнах” 15-16 квітня 2004 року (м. Дніпропетровськ, Україна). – <http://www.tspu.edu.ua/php/kms/5/>, 15.12.2004 р.
4. Дубінка М. М. Особливості організації та здійснення самостійної роботи студентів // Наукові записки. – Випуск 58. – Серія: Педагогічні науки /

М. М. Дубінка. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2004. – С. 106-112.

5. Картель Т. М. Самостійна робота студентів як умова їх професійного становлення [Електронний ресурс] / Т. М. Картель. – Режим доступу: <http://bibl.kma.mk.ua/pdf/naukraci/pedagogika/2006/50-37-13.pdf>.

6. Синельник І.В. Організація самостійної роботи студентів з використанням інформаційно-комунікативних технологій / І.В.Синельник, В.А.Завора // Сучасні педагогічні технології в освіті: збір. наук.-метод. праць – Харків: НТУ «ХПІ», 2012. – С. 191-196.

7. Цюприк А. Результати самостійної роботи студентів під час вивчення суспільних дисциплін / А. Цюприк // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2004. – № 1. – С. 69–77.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Бабаліч Вікторія Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики олімпійського і професійного спорту Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: сучасні тенденції удосконалення підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах.

УДК 37.091.3:796

ІНТЕГРАЦІЙНІ ЗАНЯТТА ЗІ СПОРТИВНИХ ІГОР ЯК ШЛЯХ УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Андрій БАБЕНКО (Кіровоград)

Постановка проблеми. В сучасних умовах взаємопроникнення наук, взаємодії науки та освіти, підвищення вимог до рівня підготовки спеціалістів виникла нагальна потреба в інтегрованих знаннях, максимально наближених до потреб практики. Ці знання можна отримати лише на основі інтеграції компонентів навчального матеріалу.

Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідності впровадження інтеграційних занять зі спортивних ігор у процес підготовки майбутніх учителів фізичного виховання.

Аналіз досліджень і публікацій та виклад основного матеріалу. У сфері фізичної освіти активізуються інноваційні процеси, підвищуються вимоги до професійної підготовки майбутнього вчителя фізичного виховання, оскільки в сучасних умовах урбанізації, комп'ютеризації, загострення демографічних проблем, погіршення екологічного стану в Україні важливого значення набуває повноцінний фізичний розвиток підростаючого

покоління, реалізація здоров'язберігаючої функції організму людини. Однак у роботах провідних спеціалістів, в яких розглядаються питання розвитку й удосконалення підготовки студентів зі спортивних ігор (І. І. Наумчук, В. І. Наумчук, В. М. Пристинський, Ю. Д. Железняк, П. І. Фомін, Ж. Л. Козіна, А. В. Івойлов, О. А. Свєртнев, І. Б. Грінченко, Ю. А. Компанієць, А. С. Ровний та інші), проблема інтеграції не порушувалась. Окремі аспекти цієї проблеми розкриті у працях Л. О. Демінської, О. Я. Кругляка, А. В. Забори, В. Є Білогур, О. В. Тимошенка, О. О. Череватенка, Н. І. Саннікової, О. В. Нікуліної, Г. Г. Наталова, О. Л. Шабаліної та ін. Учені обґрунтовують технологію інтегрованого вивчення різних навчальних дисциплін та впровадження у навчальний процес інтегрованих курсів, розглядають проблему інтеграції знань, розробляють інтегративну дидактичну модель підготовки педагога з фізичного виховання. Висловлюється думка, що стратегічним

напрямок оновлення процесу навчання має стати інтеграція навчального матеріалу з різних дисциплін. Проте аналіз сучасного теоретичного та практичного педагогічного досвіду в галузі фізичного виховання свідчить, що тут існують лише часткові розв'язання проблеми інтеграції. Зокрема, не отримали теоретичного й практичного обґрунтування інтеграційні заняття у процесі підготовки майбутнього вчителя фізичного виховання. Це зумовлено певними суперечностями між теорією і практикою:

- інтегративним змістом фахової підготовки і предметним підходом до викладання навчальних дисциплін;

- посиленням інтеграційних процесів у галузі фізичного виховання та відсутністю теоретико-методичного обґрунтування наукових підходів;

- необхідністю впровадження в навчальний процес інноваційних, зокрема інтеграційних, форм навчальних занять та відсутністю теоретико-методичних розробок;

- необхідністю впровадження в навчальний процес інтеграційних занять, поряд із традиційними, та відсутністю належного рівня підготовки випускників до їх проведення.

Отже, актуальність означеної проблеми та її недостатня розробленість зумовили вибір теми даної статті.

Основою розробки інтеграційних занять зі спортивних ігор може стати, на наш погляд, обґрунтований Г. Ф. Федорцем [9, 10, 11, 12] інтегративно-тематичний підхід, коли змістовне, методичне та організаційне об'єднання матеріалу різних дисциплін здійснюється навколо теми чи розділу базової навчальної дисципліни. Навчальна тема передбачає об'єднання матеріалу навколо його основних провідних положень. Навчальні теми розташовані в змісті навчальної дисципліни таким чином, що провідні ідеї кожної з них, з одного боку, підпорядковані провідним ідеям курсу, з іншого, – розкривають ці провідні ідеї, тобто, в процесі вивчення теми відбувається конкретизація провідних ідей дисципліни. Головними стають ідеї навчальної дисципліни, тобто такі положення (поняття, закони, принципи, теорії, закономірності, причинно-наслідкові зв'язки тощо), які відбивають сутність запропонованого матеріалу, формують розуміння внутрішньої єдності та органічної цілісності.

Таким чином, провідна ідея виконує функцію системоутворюючих інтеграційних зв'язків у змісті навчальних дисциплін, є стержнем цього змісту, навколо якого і

відбувається об'єднання, концентрація всього навчального матеріалу.

Провідні ідеї навчальної дисципліни, зазначає Г. Ф. Федорець, розвиваються як на основі внутрішньопредметних зв'язків, так і на основі міжпредметних зв'язків, а взаємодіючі навчальні дисципліни представляють собою відкриті педагогічні системи, так як кожна з них зв'язана зі змістом інших навчальних предметів генетичними, структурно-логічними, функціональними, просторово-часовими зв'язками за рахунок того, що провідні ідеї одного навчального предмета можуть втручатися в зміст інших навчальних дисциплін [12].

Ми вважаємо, що інтегративно-тематичний підхід до розробки занять з курсу “Спортивні ігри і методика викладання” дає можливість засвоювати професійні та спеціальні знання не за рахунок збільшення часу, а за рахунок ущільнення та переконструювання змісту навчального матеріалу. Запропонований Г. Ф. Федорцем інтегративно-тематичний підхід дозволяє встановити, що навчальна тема, яка вивчається, може бути пов'язана з іншими темами навчального предмета й курсу, у склад яких вона входить, а також з різними темами інших дисциплін, тобто, в темі, яка вивчається, можуть одночасно діяти внутрішньопредметні, внутрішньокурсіві й міжпредметні зв'язки. У випадку реалізації зазначених трьох рівнів зв'язків всі вони органічно включаються у внутрішньотемні зв'язки. Таким чином, у реальному навчальному процесі внутрішньотемні зв'язки виступають як діалектична єдність різнорівневих зв'язків, а навчальна тема – як відкрита діалектична система, яка виконує функцію інтегруючого дидактичного об'єкта [12].

З метою виявлення зв'язків усіх рівнів – внутрішньопредметних, внутрішньокурсівих і міжпредметних – та визначення внутрішньотемних зв'язків змісту навчального матеріалу, ми проаналізували програми зі спортивних ігор та ряду предметів природничо-наукового циклу.

Поглиблений аналіз програм зі спортивних ігор з методикою викладання для спеціальності фізичне виховання [4, 7], з “Анатомії людини” [1, 3], з біомеханіки [2, 5, 6, 8], з “Фізіології людини” [13, 14] дозволяє виділити теми для внутрішньопредметної інтеграції в курсі спортивних ігор та їх міжпредметної інтеграції з предметами циклу природничо-наукової підготовки. В узагальненому вигляді подаємо їх у таблиці 1.

Таблиця 1

Теми для інтеграційних занять			
Спортивні ігри	Анатомія людини	Біомеханіка	Фізіологія людини
Стійки	Опорно-руховий апарат, скелет і м'язи тулуба		
Передачі	Скелет і м'язи верхніх і нижніх кінцівок		
Переміщення	Види положень рухів тіла	Техніка і тактика ходьби та бігу	
Кидки	Скелет і м'язи верхніх кінцівок	Біомеханіка кидків	
Удари	Скелет і м'язи верхніх та нижніх кінцівок	Біомеханіка ударів	
Тактика нападу			фізіологія м'язового апарату; фізіологічні основи розвитку фізичних якостей
Тактика захисту			фізіологія м'язового апарату; фізіологічні основи розвитку фізичних якостей

Як видно з таблиці розподілу тем для інтеграційних занять, предмет спортивні ігри є базовим, під час вивчення якого буде можлива інтеграція в середині самої дисципліни таких тем: стійки, передачі, переміщення, кидки, удари, тактика нападу, тактика захисту. Одночасно з цим може відбуватися і міжпредметна інтеграція спортивних ігор з іншими предметами. Так, на першому курсі можливо здійснювати інтеграцію занять зі спортивних ігор і анатомії людини. Темати для міжпредметної інтеграції зі спортивних ігор можуть бути: стійки й передачі, переміщення,

кидки, удари, а з анатомії людини – опорно-руховий апарат, скелет і м'язи тулуба, скелет і м'язи верхніх та нижніх кінцівок. Під час засвоєння цих тем студенти глибше оволодівають знаннями й уміннями, адже вони не лише в теорії, а й на практиці розуміють, на які м'язи й кістки їде навантаження при різноманітних стійках і що потрібно робити, щоб покращити швидкість реакції м'язового апарату для здійснення більш швидких переміщень. Знаючи детально, які м'язи задіяні при виконанні тієї чи іншої передачі, кидка чи удару, студенти розуміють, за рахунок чого вони можуть покращити якість (швидкість, влучність та стабільність) виконання цих вправ. Тобто, які м'язи їм потрібно розвивати й тренувати для того, щоб отримати кращий результат. Студенти на заняттях зі спортивних ігор постійно аналізують де, коли і які м'язи й кістки задіяні та як вони працюють під час виконання фізичних вправ на практиці. Отже, їде постійне повторення й практичне закріплення матеріалу. Таким чином, одночасно з покращенням результатів у спортивних іграх, відбувається й поліпшення знань з анатомії людини за рахунок глибшого й осмисленого вивчення цих тем у процесі їх практичної реалізації в дії під час гри.

На другому курсі можливе інтегрування занять зі спортивних ігор з біомеханікою. Темати для інтеграції зі спортивних ігор є переміщення, кидки та удари, а з біомеханіки – техніка і тактика ходьби та бігу, біомеханіка кидків, біомеханіка ударів. Об'єднуючи знання з цих тем, студенти під час практичного виконання фізичних вправ зі спортивних ігор розглядають, які важелі і сили задіяні при виконанні рухів, як саме потрібно ставити ногу на підлогу під час ходьби, як правильно бігти, яка послідовність рухів при виконанні кидка чи удару, що потрібно зробити, щоб зменшити енергозатрати на виконання тих чи інших дій. Усе це дає студентам змогу зрозуміти фізичну вправу глибоко та повністю, вміти читати й аналізувати рухи, якісно засвоювати важку техніку вправ, самостійно знаходити власні недоліки виконання вправ і рухів й шляхи їх виправлення. Постійне використання студентами на практичних заняттях зі спортивних ігор знань з біомеханіки, біомеханічного аналізу фізичних вправ значно підвищує рівень знань з предмету "Біомеханіка", що позитивно впливає на якість оцінок і кінцевий результат.

На третьому курсі важливого значення набувають інтегровані заняття зі спортивних ігор та фізіології людини, фізіологічними основами фізичного виховання. Темати для інтеграції зі спортивних ігор є тактика нападу і тактика захисту, а з фізіології людини –

фізіологія м'язового апарату і фізіологічні основи розвитку фізичних якостей. Інтегруючи знання з цих тем, на заняттях зі спортивних ігор при вивченні тактики нападу або тактики захисту використання знань із фізіології про швидкість реакції м'язів дасть можливість визначити: яким чином можна покращити швидкість м'язової реакції, щоб краще виконувати будь яку технічну дію у певній тактичній побудові; які тактичні дії в нападі і захисті та яку кількість повторень фізичних вправ, з яким навантаженням і на якій швидкості потрібно зробити, щоб не отримати перевтоми м'язів, а, навпаки, покращити роботу м'язового апарату. Використання знань з теми "Фізіологічні основи розвитку фізичних якостей" на практичних заняттях зі спортивних ігор при вивченні тактика нападу чи захисту, дозволяє встановити, як на тактичні побудови впливають такі якості, як сила, швидкість і витривалість, яким повинен бути обсяг тренувальних навантажень та їх інтенсивність, щоб забезпечити економічність функцій організму, визначити фізіологічні основи розвитку фізичних якостей, їх відношення до фізичних навантажень у зоні максимальної, субмаксимальної великої і помірної інтенсивності при навчанні техніко-тактичним діям у нападі чи захисті. Інтеграція цих тем дозволить краще планувати і проводити заняття зі спортивних ігор, що призведе до покращення фізичних якостей та еластичності м'язового апарату тих, хто займається, і, при цьому, не дозволить їм виснажити чи перевтомити свій організм.

Таким чином, застосування інтегративно-тематичного підходу до формування знань студентів сприяє підвищенню рівня вивчення спеціальних дисциплін і формує у них професійну основу оволодіння майбутньою професією. В основу побудови інтеграційних занять ми включили блоки знань із різних навчальних дисциплін та видів діяльності, які підпорядковані одній темі. Інтеграційні заняття спрямовані на таке викладання спортивних ігор, зміст яких підпорядкований формуванню професійної свідомості майбутнього вчителя. Систематизація знань, умінь та навичок з тих чи інших тематичних ліній визначених дисциплін, утворюють нові локальні блоки, які вводяться в навчальний курс спортивних ігор.

Аналіз змісту навчального матеріалу предметів природничо-наукової підготовки дає підставу стверджувати, що саме вони розкривають ті теми, глибоке засвоєння яких необхідне для осмисленого, цілеспрямованого та професійно-орієнтованого вивчення курсу спортивних ігор. Зв'язок анатомії людини зі спортивними іграми посилює прикладне значення анатомічних знань, так як під час

вивчення анатомії студенти повинні не лише знати, а й здійснювати в процесі спортивної гри анатомічну характеристику фізичних положень і рухів гравця, аналізувати основні анатомічні утворення (контури м'язів, проекцію кісток, направлення зв'язок та інше) при виконанні переміщень, кидків тощо. Біомеханіка служить об'єднуючою ланкою між теорією і практикою фізичного виховання, спорту й масовою фізичною культурою; опираючись на знання біомеханіки, педагогу легше навчати своїх вихованців, але для цього треба уміти аналізувати рухову діяльність, тобто, уміти "читати рухи", їх траєкторію, швидкість, силу тощо. А для вірного розуміння впливу спортивних ігор і вправ з ігровою спрямованістю на зміни, які відбуваються в організмі при їх виконанні, слід, насамперед, виходити з положень учених-фізіологів про цілісність організму та його єдність з навколишнім середовищем і про провідну регулюючу роль кори великих півкуль головного мозку в усіх проявах діяльності організму.

Висновок. Проведення інтеграційних занять, побудованих на матеріалі спортивних ігор і дисциплін циклу природничо-наукової підготовки, дає майбутнім учителям розуміння біомеханічних, анатомио-фізіологічних методів аналізу рухів і положень у різних видах спортивних ігор, дозволяє їм самостійно досліджувати роботу рухового апарату і вносити відповідні зміни у техніку виконання рухів, спрямованих на підвищення їх ефективності, економічності і попередження травматичних ушкоджень.

Широке впровадження інтеграційних занять у професійну підготовку студентів дозволяє ефективніше й швидше формувати не тільки рухові здібності, але й розумові, оскільки саме такі заняття формують здатність орієнтуватися, швидко приймати рішення тощо.

Застосування інтегративно-тематичного підходу до формування знань студентів сприяє підвищенню рівня вивчення спеціальних дисциплін і формує в них професійну основу оволодіння майбутньою професією.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Анатомія людини (за вимогами кредитно-модульної системи): Програма навчальної дисципліни / Тернопільський НПУ ім. В. Гнатюка / Укл. І. Я. Грубар. – Тернопіль, 2005. – 30 с.
2. Біомеханіка: навчальна програма для спеціальності "Педагогіка і методика середньої освіти. Фізична культура" / Укл. Л. Г. Євсєєва. – Вінниця: ВДПУ, 2001. – 24 с.
3. Гладышев А. А., Титова К. Т. Анатомия человека / Программы педагогических институтов. Сборник №19. Для специальности «Физическое воспитание». – М.: Просвещение, 1981. – 62 с. – С. 31–60.

4. Ковалев В. Д., Голомазов В. А., Волков В. Н., Гудков Б. П., Туркунов Б. И. Спортивные игры с методикой преподавания / Программы педагогических институтов. Сборник №24. Для специальности «Физическое воспитание». – М.: Просвещение, 1980. – 80 с. – С. 20–43.
5. Минаев Б. Н. Основы биомеханики / Программы педагогических институтов. Сборник №19. Для специальности «Физическое воспитание». – М.: Просвещение, 1981. – 62 с. – С. 22–31.
6. Навчальна програма з дисципліни “Біомеханіка”. Галузь знань: 01.02 Фізичне виховання, спорт і здоров’я людини. Напрямок підготовки 6.010201 – “Фізичне виховання”; 6.010202 – “Спорт”; 6.010203 – “Здоров’я людини”. ОКР – “бакалавр” / Кашуба В. О., Гамалій В. В., Ахметов Р. Ф. та ін. – К.: Науковий світ, 2011. – 19 с.
7. Тимошенко О. В., Мішаровський Р. М. Основы теории та методики викладання спортивних і рухливих ігор: навчально-методичний посібник / О. В. Тимошенко, Р. М. Мішаровський. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – 257 с. – С. 15.
8. Уткин В. Л., Минаев Б. Н. Биомеханика / Программы педагогических институтов. Сборник №16. Для специальности «Физическое воспитание». – М.: Просвещение, 1984. – 17 с. – С. 2–8.
9. Федорец Г. Ф. Межпредметные связи в процессе обучения: Учебное пособие // Г. Ф. Федорец. – Л.: ЛГПИ, 1983. – 88 с.
10. Федорец Г. Ф. Межпредметные связи педагогики с психологией: Учебное пособие к спецкурсу / Г. Ф. Федорец. – Л.: ЛГПИ, 1988. – 88 с.
11. Федорец Г. Ф. Проблема интеграции в теории и практике обучения: (Предпосылки, опыт): Учебное пособие к спецкурсу / Г. Ф. Федорец; Ленинградский гос. пед. ин-т им. А. И. Герцена. – Л.: ЛГПИ, 1989. – 93 с.
12. Федорец Г. Ф. Проблема интеграции в теории и практике обучения: (Пути развития): Учебное пособие к спецкурсу / Г. Ф. Федорец; Ленинградский гос. пед. ин-т им. А. И. Герцена. – Л.: ЛГПИ, 1990. – 82 с.
13. Физиология человека: программа для институтов физической культуры. – М.: Просвещение, 1980. – 26 с.
14. Фізіологія людини: Програма навчальної дисципліни / Укл. В. Г. Омеляненко: Тернопільський НПУ ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2005. – 58 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Бабенко Андрій Леонідович – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії та методики олімпійського і професійного спорту Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: інтеграція у навчальному процесі вищої школи.

УДК 7. 031. 2 (477)

НАЦІОНАЛЬНЕ І СОЦІАЛЬНЕ В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Леонід БАБЕНКО (Кіровоград)

Українська нація формувалася під впливом багатьох факторів, органічно вбирала в себе історичний досвід, шліфувала свій характер, свій дух. Цей процес не зупинився і не може зупинитися, так як не може зупинитися історія. Недарма історично склалося так, що від окремих племінних (родових) стосунків людство потягнулося до національних об’єднань, адже неможливо жити осібно, замкнуто, це не дає простору для прогресу життя, неминуче веде до зубожіння й вимирання. Тому прагнення людей до об’єднання осібних племен в нації є прогресивною віхою в історії – формувались мова, звичаї, соціальні відносини, норми моралі, культура тощо. Хоча ствердження націй не завжди було мирним, а частіше за все здобувалося мечем і кров’ю. Кожна історична віха через страждання, в муках набувала певного досвіду, виробляла загальнолюдські цінності через національні культури.

Метою статті є розгляд української національної культури як форми соціальної історії, продукту всіх складових людського життя: економічного, політичного, соціального, форм суспільного життя, вірувань тощо.

На думку С. О. Войтовича [5], з прийняттям християнської релігії на Русі і нав’язуванням її силою, оскільки вона була чужа даному народу, суперечила його вірі, укладу життя тощо, починають проглядатися відмінності між народами Північної та Південної Русі, так як сприйняття християнства і його вплив на свідомість народу були різні. М. Костомаров вважає, що такі відмінності з’явилися тільки в XII столітті [9, с. 236].

З розпадом Київської Русі ті відмінності, що визрівали ще в добу їх спільного державотворення, під дією соціально-історичного поступу стали реальним помітним явищем.

Так, північні та східні землі заселялися шляхом їх колонізації південно-руською народністю, яка вже несла з собою християнство. На цих нових територіях вони зштовхнулись з іншими народами, які вже мали свої порядки, звичаї, віру, що сформувалися на місцевому ґрунті й були пов’язані з природно-кліматичними умовами життя (на півночі – угро-фініські племена з язичництвом, яке багато в чому відрізнялося від давньоруського; на сході –